

A hazai talajmelioráció helyzete és feladatai

HEGEDÜS LAJOS

MÉM Növényvédelmi és Agrokémiai Központja, Budapest

Az elmúlt évek folyamán, de különösen az utóbbi évtizedben, tanúi lehetünk a mezőgazdaságban végbemenő változásnak, nagyarányú fejlődésnek. A gépesítés, a termesztéstechnológia, a kemikáliák mind nagyobb arányú felhasználása, az új intenzív növényfajták termesztése folytán a hozamok jelentős mértékben növekedtek. Mindezek ellenére nem feledkezhettünk meg azokról a gondokról és problémákról, amelyek talajtani, hidrológiai és egyéb szempontból a termelés bővítésének, a hozamok további növelésének akadályát képezik:

1. A víz által veszélyeztetett területek kiterjedése mintegy 1 millió hektár, amelyből az elmúlt 5 év átlagában évente 150 ezer hektár területen jelentkezett a belvízkár, ahol a közvetlen és közvetett károk értéke meghaladta az 1 milliárd Ft-ot.

2. A mezőgazdasági művelésű területhez viszonyítva 50%-ot meghaladó mértékű azon területek aránya, ahol a kedvezőtlen, káros kémiai és fizikai tulajdonságok miatt az eredményesebb növénytermesztés lehetőségei korlátozottak.

3. Közel 2,3 millió hektáron pusztít a talajok termékenységét csökkentő erózió.

4. Mindjobban előtérbe kerülnek a talajok potenciális termékenységét csökkentő:

- a műtrágyázásból adódó talajsavanyodási folyamatok
- a Tisza-I–Tisza-II hatásterületén, továbbá a szakszerűtlen öntözésből adódó láposodási és másodlagos szikesedési folyamatok.

5. Jelentős a műtrágyázás, a kilúgzódás és az intenzív növénytermesztésből adódó Ca-veszteség, amely évente eléri a 550–850 kg/ha nagyságrendet. Ez végül is a talajtermékenység csökkenését, a kedvezőtlen műtrágya-értékesülést eredményezi.

6. A termőfelület az iparosítás, az úthálózat bővítés és egyéb okok miatt az elmúlt 35 év alatt mintegy 800 ezer hektárral csökkent, ezen belül 1960-tól 1980-ig a csökkenés 466 ezer hektár volt, sőt az ezredfordulóig további 280–300 ezer ha területcsökkenéssel kell számolni. Ebből következően a mezőgazdasági termelés mind kisebb területen folytatható, így a fajlagos hozamok növelése alapvető követelményként jelentkezik.

A mezőgazdasági termeléssel szemben fokozódó mennyiségi és minőségi igények megkövetelik a termőfelület eddiginél jobb kihasználását, a termelés bővítését, a növénytermesztés során felhasznált eszközök (gépek, műtrágyák stb.) hatékonyabb érvényesülési feltételeinek a megteremtését. Mindezek ered-

ményeként a jövedelmezőbb, még eredményesebb gazdálkodást, amely alapvetően a talajok termékenységének növelésével, annak meliorációjával biztosítható.

Nem véletlen, hogy szerte a világon mind a fejlett szocialista, mind a kapitalista — sőt egyes fejlődő országokban is — a meliorációt súlyponti feladatnak tekintik, és a meliorációs költségek nagyobb hányadát, a társadalmi rendszertől függetlenül, állami költségvetésből fedezik.

Hazánkban a melioráció nagyüzemi méretekben a felszabadulást követő időszakban indult meg jelentősebb mértékben. Az elmúlt időszakban végzett meliorációval kapcsolatban megállapítható, hogy a talajtermékenység javítását közvetlenül szolgáló, a kedvezőtlen termőhelyi adottságokból adódó károkat mérséklő munkák — talajjavítás, talajvédelem, vízrendezés — képezték zömét az elvégzett munkáknak az 1960-as években, sajnos nem komplex módon. Az 1970-es évektől a korábbinál erőteljesebben került megvalósításra a korszerű mezőgazdasági termelés eszközrendszerének hatékonyabb kihasználását szolgáló infrastrukturális jellegű melioráció, így a terület- és felületrendezés, táblásítás, útépítés, továbbá a célprogramok megalapozásához szükséges meliorációs munka. A komplexitás főként az V. ötéves tervidőszaktól vette kezdetét.

Annak ellenére, hogy az eddig végzett meliorációs munkák eredményeként számtalan mezőgazdasági nagyüzemben a jövedelmezőbb gazdálkodás feltételei teremtetődtek meg, mégis vannak problémák. Messzemenően nincsenek kihasználva a meliorációban rejlő lehetőségek, melynek főbb okai az alábbiak:

- a meliorációs keretek zömében még mindig elaprózottan, nem komplex módon kerülnek felhasználásra, nem kielégítő hatékonysággal;

- a tervezés színvonalában jelentős javulás tapasztalható ugyan, azonban még mindig sok a mai követelményeknek nem megfelelő, kivitelezésre alkalmatlan terveknek a száma, a tervekben nem jut kifejezésre a komplexitás, a korszerűség;

- a vízrendezési munkák keretében az üzemi, üzemközi, főművi összehangoltság nem megfelelő;

- a kivitelező szervek technikai felszereltsége nem kielégítő, a gépek kis teljesítményűek, zömében elhasználódottak, nem rendelkeznek megfelelő nagyteljesítményű gépekkel (talajcsövező stb.), amellyel a korszerűség igényének megfelelő, gyors, tervszerű kivitelezések volnának biztosíthatók;

- nem kielégítő a meliorációs létesítmények karbantartása, hasznosítása.

A mezőgazdaságban végbemenő változó körülményekhez és követelményekhez igazodva indokoltá vált a melioráció terén jelenleg meglevő szemlélet felülvizsgálata, a problémák megszüntetése. Alapvető érdek a termőföldnek, mint nemzeti vagyonnak a védelme, ésszerűtlen csökkenésének megakadályozása, a racionális talajhasználat biztosítása.

Ezen feladatok végrehajtását a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1978. március 15-i határozatában kiemelkedő fontosságú társadalmi érdekként jelölte meg.

A felmérések szerint a hátralevő időszakban az 1. táblázatban feltüntetett meliorációs feladatok elvégzése szükséges.

Ehhez kapcsolódik 14 milliárd Ft üzemközi és 20 milliárd Ft főművi fejlesztési igény, amely összességében 91,3 milliárdos bekerülési költséget jelent. Ahhoz, hogy a melioráció ezredfordulóig közel befejezésre kerüljön, üzemi feladatként egy ötéves tervidőszakban 15 milliárd Ft értékű munka megvalósí-

tására volna szükség, ennek eredményeként 5,8 millió tonna GE hozamtöbblet érhető el évenként. Indokolt volna ez annál is inkább, mivel a jelenlegi volumen szintjén, (amely a jelenlegi ötéves tervidőszakban 7,5 milliárd összbekérülésnek felel meg), a degradációs folyamatok megállítása és megelőzése nem biztosított. Ugyanis az ezredfordulóra a számítások alapján:

— a meglevő 2,2 millió ha savanyú talajok területe el fogja érni a 3 millió hektárt;

— a másodlagosan szikesedett és szikesedő talajok kiterjedése 530 ezer hektár körül lesz;

— az erodáltság következtében mintegy 350 ezer hektár termőfelület válik mezőgazdasági művelésre alkalmatlanná.

1. táblázat

Szükséges meliorációs feladatok

	1000 ha	Mft
területrendezés	4102	15 818
talajvédelem	2290	8776
üzemi vízrendezés	3129	15 767
talajjavítás: savanyú	2219	8432
szikes	284	1902
homok	372	6614
Összesen üzemi feladat		57 309

A MÉM miniszteri értekezlete az elmúlt évben megtárgyalta a melioráció hosszútávú koncepcióját, annak továbbfejlesztésére megfelelő határozatot hozott. Ebből adódó feladatok:

1. A jövőben a regionális melioráció kell, hogy előtérbe kerüljön. Ez alatt a koncentráltan végzett nagytérégi meliorációt kell érteni, ahol optimális kivitelezési idő alatt valamennyi szükséges üzemi, társulati és főművi beavatkozás összehangolt elvégzésére van szükség. Az elkövetkezendő időben a nagytérégi melioráció kap prioritást, a megyéknek a hozamszintek garantálásával a komplex meliorációs feladatok megvalósításához a támogatási keretet pályázat útján 5 évre kell igényelni, melyet a MÉM hagy jóvá.

2. A melioráció komplex fogalmához tartozó területrendezés, talajvédelem, vízrendezés, talajjavítás a meliorációnak oszthatatlan részei, ezért a hatékonyság érdekében a komplexitást a jövőben döntő fontosságúnak kell tekinteni.

3. A vízrendezések során olyan megoldásra és rendszer megépítésére kell törekedni, amely legmesszebbmenően kielégíti a korszerű vízgazdálkodás felteteleit. Fokozni kell a drénezéseket a víz által veszélyeztetett területeken. A mélyben sós — egyébként magas talajvízállású — területeken, másodlagos szikesedésre hajlamos talajok esetében a káros hatás megelőzhető vagy megszüntethető, ezért a vízkárelhárításon túlmenően a talajcsövezés egyben fontos talajvédelmi tényező is. Sajnos a drénezésre szoruló 1,3 millió hektár területből eddig csak 60–70 ezer hektár terület drénezése történt meg, melynek oka a szűkös kapacitás, ezért a kivitelező cégek részéről a drénezőgépek számának növelése szükséges.

4. Feltétlenül fokozni kell a talajjavítás ütemét, mely ma már a talajok kedvezőtlen kémiai, fizikai tulajdonságainak megszüntetésén túl, a talaj-

savanyúság megelőzése miatt fontos talajvédelmi tényező is. Sőt vízrendezésekhez kapcsolódóan, a drenázviszonyok javításával, a talajok víztartó képességének növelése folytán fontos vízgazdálkodási szerepet tölt be.

5. A tervezés színvonalának javítása és egységesítése érdekében:

- év végéig elkészülnek a komplex kiviteli tervezések normatívái (területrendezés, talajvédelem, vízrendezés, talajjavítás);
- kidolgozás alatt van a regionális és üzemi meliorációs tervek készítésének rendje, a légifelvételek interpretációján alapuló tervezési módszertan;
- ebben az évben jogszabályban kiadásra kerül a különböző szintű tervezések tartalmi követelményrendszere;
- a MÉM NAK keretében kiépítésre kerülnek a talajfizikai laboratóriumok.

6. A MÉM NAK részéről fokozottan ellenőrzésre kerül:

- a tervezés;
- a kivitelezés;
- a meliorációs létesítmények karbantartása és hasznosítása.

Mindezek rendjére és módszerére vonatkozó utasítás elkészült és végrehajtásra kiadásra került.

7. Az elkövetkezendő időben határozott intézkedések kiadására kerül sor a művelésből kivont területek rekultivációjára és hasznosítására vonatkozóan.

8. Évenként rendszeres továbbképzésben részesülnek a tervező, kivitelező és beruházó üzemek szakemberei.

Összességében a felsoroltakkal biztosítható a melioráció megfelelő tartalmi színvonala, a kívánt szintű hozamok elérése, a feladatok, központi elképzeléseknek megfelelő zavartalan teljesítése.